

## Cyberpesten

Al eeuwenlang moeten tieners een moeilijke weg bewandelen naar volwassenheid en elke generatie blijkt er in te slagen om voor hen weer nieuwe hindernissen te creëren. Voor de huidige generatie jongeren is het niet anders. Ze hebben de nieuwe technologieën met open armen welkom geheten. GSM is een standaard attribuut geworden van kinderen tot tieners. Briefjes worden niet meer van hand tot hand gegeven, maar via SMS-berichtjes verstuurd. E-mails hebben brieven schrijven vervangen. En Facebook is het meest geliefde sociaal netwerk buiten life contacten geworden.

Internet is zowel bij jongeren als bij volwassenen een van de normaalste zaken van de wereld en niemand kan zich nog een samenleving voorstellen zonder deze technologie.

Maar zoals altijd heeft al het goede dat internet, email en mobiele telefonie ons gebracht heeft, ook een schaduwzijde. Diezelfde technologie die ons zoveel weldaden heeft gebracht, kan ook misbruikt worden om te bespotten, te pesten en te slachtofferen. Pestkoppen hebben een nieuwe weg van aanval gevonden via het pesten en ridiculariseren op het internet.

Verontrustende signalen over kinderen die elkaar via digitale weg sociaal geweld aandoen door het versturen van pestboodschappen via mail of sms, door het publiceren van vervormde foto's op het internet, door oproepen om bepaalde kinderen te negeren of geweld op hen toe te passen, enz. schrikken de laatste tijd meer en meer ouders en leerkrachten op. Het grootste probleem is dat de meesten zelf amper bekend zijn met de manieren waarop kinderen elkaar momenteel pesten. Meestal zijn ouders en ook leerkrachten veel minder vertrouwd met de nieuwe technologieën dan de kinderen zelf. Hoe goed ze ook hun best doen om hun kinderen te beschermen tegen negatieve invloeden, vaak moeten ze toch het onderspit delven wat cyberkennis betreft. Zelfs programma's om bepaalde websites te blokkeren of filterende software halen weinig uit omdat kinderen snel door hebben hoe het werkt en aan elkaar leren hoe je zulke dingen kunt omzeilen.

Cyberpesten is een vorm van pesten waarbij pesters herhaaldelijk gebruik maken van elektronische media zoals internet of mobiele telefonie om iemand kwetsend materiaal toe te zenden of door kwetsende dingen over iemand te verspreiden met de bedoeling op die manier macht over de persoon uit te oefenen. Cyberpesten vindt plaats wanneer een kind of jongere een ander kind of jongere kwelt, bedreigt, lastig valt, vernedert of in verlegenheid brengt door gebruik te maken van digitale technieken. Men spreekt over cyberpesten wanneer er aan beide kanten sprake is van jongeren. Zo gauw als er volwassenen betrokken worden, spreekt men eerder over stalken of lastig vallen. In het Engelse taalgebied spreekt men over cyberbullying en onderscheidt men het van cyberharassment of cyberstalking. Wanneer volwassenen trachten om kinderen of pubers te misleiden in chatruimtes of trachten ze via internet te manipuleren of te dwingen tot seksuele exploitatie is dit een ernstige vorm van misbruik, maar noemt men het in principe geen cyberpesten. Dat neemt niet weg dat soms seksuele misbruikers betrokken geraken in cyberpesten : dat gebeurt wanneer bijvoorbeeld een minderjarige naaktfoto's van een andere minderjarige post of zoals nogal eens gebeurt dat een minderjarige zonder medeweten van de ander al diens persoonlijke gegevens op het internet publiceert met de vermelding dat hij of zij een seksavontuur wil en zo de weg openzet naar volwassen misbruikers.

Wat is cyberpesten en verschil met pesten

In Van Dale vind je onder het trefwoord 'pesten' : 'kwellen, treiteren, judassen, iemand eruit pesten'. Pesten is een systematische, psychologische, fysieke of seksuele handeling van geweld door een leerling of een groep leerlingen ten opzichte van een of meer klasgenoten, die (niet langer) in staat is/zijn zichzelf te verdedigen. Het gaat hier dan over schoolsituaties (van der Meer, 1993). Natuurlijk speelt pesten zich ook op andere domeinen af: in de werksituatie, in de jeugd- of sportvereniging, binnen de familie, enz. We spreken dan van pesterijen wanneer meestal meerdere personen zich systematisch negatief, kleinerend, kwetsend en agressief gedragen ten opzichte van een slachtoffer dat zich daardoor bedreigd voelt. Het zijn hierbij niet zozeer de afzonderlijke feiten die tellen, maar wel het proces dat zich voltrekt waardoor het slachtoffer aanzienlijke (economische, sociale, lichamelijke, psychische, emotionele) schade ondervindt. Het kan dan gaan om kwaadwillig machtsmisbruik (laten zien wie de sterkste of machtigste is) maar ook om onmacht door jaloezie, frustraties, onvermogen tot communicatie, zich niet correct behandeld voelen, enz. of combinaties van beiden. Pesterijen kunnen doelbewust gebeuren maar ook vanuit een houding van zelfverdediging of zelfbescherming.

Pesten is een universeel verschijnsel. Onderzoek in Noord-, Midden- en Zuid-Europa heeft aangetoond dat de omvang en de verschijningsvorm van pesten nauwelijks cultuur gebonden is. Kinderen zijn blijkaar kinderen en gedragen zich overal hetzelfde. Pesten is niet hetzelfde als plagen. Bij plagen zijn partijen gelijkwaardig en het hoort bij groot worden. Een plagerijtje komt eens voor en na een tijdje plaag je terug. Pesten is structureel en brengt kinderen tot wanhoop. Soms heeft dit fatale gevolgen en maken zij een eind aan hun leven. Het structurele karakter van pesten vraagt om echt beleid. Een weekproject of andere eenmalige activiteiten op school lossen het probleem niet op.

Plagen is een vorm van onbezonnen incidenteel pesten en/of spontaan negatief gedrag. Met andere woorden, het is een eerder onschuldige eenmalige activiteit waarbij humor een rol kan spelen en rol van plager en geplaagd worden voortdurend wisselen. Het herhaaldelijk en langdurig karakter verval. Pesten is ingrijpender en langer durend. Het is voor jongeren echter niet altijd heel duidelijk waar plagen overgaat in pesten.

Naar cyberpesten toe maakt dit de situatie uiteraard iets meer gecompliceerd. Het opzet van plagen en het resultaat pesten liggen veel dicht bij elkaar. Wanneer men een getrukeerde foto of een met een GSM gemaakte naaktfoto bij het omkleden van de zwempartij bij wijze van grap op het internet plaatst, lijkt dit onschuldig, maar als deze foto zich gaat verspreiden op internet is het geen eenmalig feit meer. Bij cyberpesten liggen plagen en pesten dus veel dicht bij elkaar.

Cyberpesten toont aan hoe de informatietechnologie heeft bijgedragen tot een verruiming van het sociale leven van jongeren. Waar pesten zich vroeger beperkte tot het schoolterrein, achtervolgt de pester zijn slachtoffer tot in de slaapkamer aan de computer. Internethulpmiddelen zoals e-mail, Facebook en weblog maken het pestgedrag dan misschien minder zichtbaar voor volwassenen, maar voor kinderen meer publiek vernederend omdat iedereen het kan lezen en het hen 24u op 24u achtervolgt. Het is erger dan mondelinge roddel omdat dit van persoon tot persoon wordt verspreid en beperkt blijft tot de enkelen die het horen. Roddel die via websites, Facebook of in chatrooms wordt verspreid bereikt een veel groter publiek en blijft ook actief totdat het terug verwijderd wordt. Vaak is het verweer ook moeilijker, zeker als men niet weet wie de kwetsende dingen op het net verspreid heeft en hoe snel het met enkele klikjes bereikbaar is. Er is in binnen- en buitenland bijzonder veel onderzoek gebeurd naar de aard en frequentie van cyberpesten maar amper iets naar

de persoonlijke emotionele gevolgen bij de slachtoffers. Het beperkte onderzoek dat gebeurd is , toont wel aan dat het pestgedrag via internet veel brutaler is dan wanneer men de persoon effectief ziet.

De digitale afstand tussen pester en slachtoffer, de kansen tot anonimiteit die het medium biedt, gekoppeld aan het typische impulsieve gedrag dat kenmerkend is voor pubers, zorgt er voor dat het pesten extremere vormen kan aannemen bij cyberpesten waarbij de pester vaak niet beseft en ook niet direct ziet wat de gevolgen wel kunnen zijn omdat het allemaal op afstand gebeurt. Wanneer men iemand lijfelijk pest en ziet hoe het slachtoffer daaronder lijdt, worden sommigen nog afgeremd, maar als men de ellende van het slachtoffer niet rechtstreeks ziet, zijn sommigen ongeremd.

### Waarom cyberpesten?

Er zijn vele redenen waarom kinderen elkaar online willen kwellen. Soms is het gewoon uit verveling en zoeken ze vermaak. Maar er kan ook meer aan de hand zijn. Uit onderzoek blijkt dat niet het gepeste kind, maar de pestkop met problemen zit en langs deze weg zoekt een pestkop een uitlaatklep om zijn/haar frustraties bot te vieren op gewillige makke slachtoffers. Soms koesteren ze wrok en willen ze de andere kwetsen. Soms wordt die wrok op een willekeurig slachtoffer geuit, een slachtoffer dat zich niet kan verdedigen. Soms zijn cyberpesters jongeren die zelf schade van pesten ondervonden hebben, zij het via rechtstreeks pesten in de klas of daarbuiten via het cyberpesten. Het komt voor dat cyberpesters het internet als enige weg zien om terug te slaan en de pestkoppen weerwerk te bieden. Soms zijn de cyberpesters jaloers op andere jongeren. Die jaloezie kan slaan op het er niet in lukken om evenzo goede punten te halen op school, dat men er niet in lukt iemand tot vriend(in) te hebben of een liefje te veroveren of omdat een vriendinnetje het eigen liefje heeft ingepikt. Soms zijn cyberpesters gewoon jaloers op het geluk van hun slachtoffers. Zelf zitten ze in een moeilijke situatie, door echtscheiding of relatieproblemen thuis, fysieke of psychische mishandeling door de ouders, verwaarlozing, gebrek aan waarden en normen bij de opvoeding of juist een te strenge opvoeding waarbij ze niets mogen, onderdrukking door oudere broer of zus, jaloezie dat de ander meer financiële middelen heeft, enz en zoeken ze een uitlaatklep door dat kind te gaan pesten.

Globaal onderzoek geeft aan dat het cyberpesten vooral plaatsvindt tussen 8 en 16 jaar oud. Onderzoeksresultaten variëren naargelang de bron, maar gemiddeld 1 tot 2 kinderen op 10 heeft al als slachtoffer met cyberpesten te maken gehad. Tot drie op tien was dader of langs de zijlijn als toeschouwer betrokken. Als jongeren ouder worden, is het cyberpesten minder populair en kunnen ze vaak ook als slachtoffer beter met de pestboodschappen omgaan. In de VS zijn er toch nog voorbeelden bekend van jongeren die op hun 16de zelfmoord pleegden na herhaaldelijk gecyberpest geweest te zijn. Meestal is het relatie- of romantisch georiënteerd cyberpesten dat plaatsvindt na die leeftijd. Dit gedrag hoort eerder thuis in de categorie cyberstalken, een term die men gebruikt om online lastig vallen door volwassenen te typeren.

### Waarom gaan cyberpesters zo ver in hun pestgedrag?

Kenmerkend aan pesten in het algemeen is het negatieve en kwetsende karakter van de aanvallen, de intentie om emotionele of fysieke schade toe te brengen aan het slachtoffer, de onevenwichtige

machtsbalans tussen aanvaller en slachtoffer en het herhalende karakter over de tijd. Cyberpesten voegt hier aan toe dat het plaatsvindt via e-mail, mobiele telefoon met sms-berichten, instant messaging programma's zoals chatrooms, websites of blogs, sociale media zoals Facebook of het vroegere Netlog of Hyves. Het gebeurt vaak anoniem en de elektronische weg maakt het mogelijk dat men zeer snel en zeer massaal kan pesten. Internet biedt immers makkelijke anonimiteit en laat toe dat wreedheden ongebreideld zijn. Cyberpesten heeft het toegevoegde aspect van onzichtbaarheid, de capaciteit om emotionele pijn op te leggen zonder ooit de gevolgen onder ogen te moeten zien. En het is moeilijk voor het slachtoffer om je van online intimidatie te verbergen.

Cyberpesten kan een verscheidenheid van vormen nemen: herhaaldelijk verzenden van aanvallende, ruwe en beledigende berichten; het verzenden of het posten van wrede roddel of geruchten over een persoon op internet om hun reputatie of vriendschappen te beschadigen, het inbreken in e-mail, het verspreiden van persoonlijk materiaal via het web, enz. Cyberpesters zijn vaak wreder dan zij die lijfelijk persoonlijk plagen. Wegens de afstand en de betekenis van anonimiteit die deze vorm van onpersoonlijke mededeling veroorzaakt, is het gemakkelijker voor tieners om dingen online te zeggen of te doen die ze anders nooit zouden uiten. Zij kunnen gemakkelijk zo wreed zijn omdat zij niet onmiddellijk met het leed van het slachtoffer geconfronteerd worden of de gevolgen van hun gedrag zien. Zeker wanneer ze zich daarenboven achter hun anonimiteit kunnen verbergen, scheppen ze nog meer genoeg in hun boosaardig pestgedrag. En wanneer toch moest uitkomen dat zij de aanstokers waren, kunnen ze zich nog altijd verschuilen achter het feit dat iemand anders hun schuilnaam of inlog gebruikt heeft en dat zij het toch niet geweest waren. Ze moeten dus nooit verantwoordelijkheid dragen voor diegenen die ze gekwetst hebben en voor de emotionele schade die ze veroorzaakt hebben.

Welke vormen

Email

Pesten via e-mail gebeurt meestal op volgende wijze. De pester stuurt een mail naar alle kennissen, vrienden of collega's van het slachtoffer. Daarin doet hij zogenaamd vnzige onthullingen, bestookt hij de gepeste met een resem scheldwoorden of zoekt hij bondgenoten en lanceert hij een oproep om het leven van het slachtoffer mee te verzuren. Het is vrij makkelijk om met een gratis emailadres van Hotmail, Yahoo of Gmail een anoniem e-mailadres aan te maken door fictieve gegevens in te voeren. Dan kan men dit e-mailadres gebruiken om beledigende berichtjes te sturen naar kinderen die men wil pesten. Het jammerlijke voordeel aan deze vorm van pesten is dat de pester eindeloos veel berichtjes kan versturen, het kost immers niets. De pester moet enkel telkenmale op verzenden klikken en de pestberichten worden continu verzonden.

Soms wordt het gepeste kind zelf in een pestrol geduwd. Men maakt een emailadres in een gratis e-mailprogramma zoals Hotmail aan waar men de naam van het gepeste kind gebruikt. Onder die naam stuurt men haatmails rond naar iedereen uit de klas of vriendenkring zodat het lijkt dat het gepeste kind de aanstoker is. Het gepeste kind zelf weet van niets maar krijgt wel op school boze reacties terug en kan zich niet verweren, want het kan moeilijk bewijzen dat het zelf die haatmails niet heeft verstuurd. Het kan nog erger wanneer men iemands naam gebruikt om naar leerkrachten, ouders of gelijk wie valse e-mailberichten te versturen. Kinderen springen soms onvoorzichtig om met hun wachtwoorden zodat andere kinderen bij het inloggen hun gegevens konden detecteren. Of

ze hebben dit bijvoorbeeld ooit verteld aan een vriend of vriendin, en deze laatste heeft om reden van wrok de gegevens bekend gemaakt aan anderen. Er zijn zelfs websites waar je het echte e-mailadres van een persoon kan faken en onder diens telenet of schooladres e-mails kan versturen. Enkel bij nazicht van de zogenaamde 'headers' van een bericht kan men ontdekken dat het nep is.

#### Haat- en treiterwebsites

Op internet vind je eenvoudige programma's om zelf websites aan te maken. Zelfs met het tekstverwerkingsprogramma Word of met Powerpoint kun je dit al. Ook webruimte is geen probleem aangezien dit ook vrij te verkrijgen is mits je bereid bent publiciteit op je webpagina toe te laten. Bij het verkrijgen van deze webruimte kan je gemakkelijk fictieve persoonsgegevens invoeren, zodat het zeer moeilijk te achterhalen is, wie er achter zit. Ook hier zijn de voorbeelden legio. Op de haatopwekkende sites plaatst men oproepen om iemand belachelijk te maken of worden de complexen van het slachtoffer stevig in de verf gezet. Soms staat er ook een foto bij, zodat de pesters hun doel niet kunnen missen. Men plaatst soms bewerkte foto's op de webpagina's zodat niet alleen de klasgenoten maar de hele internetwereld kan zien hoe iemand in zijn hemd wordt gezet. Sommigen gaan ook hier weer zeer ver door het samenstellen van gefingeerde obscene foto's die men heeft samengesteld uit oorspronkelijk materiaal gemengd met porno of ander beledigend achtergrondmateriaal. Andere gekende vormen zijn websites waar kinderen kunnen stemmen voor het lelijkste, meest impopulaire, het saaiste, onnozelle, enz. kind van de klas. Het aanmaken van zo'n internetpoll is vrij eenvoudig omdat je die pollprogrammaatjes zomaar van het internet kunt plukken en in je eigen site kunt inbouwen. Op die manieren laat men het gepeste kind blijken dat het zeer onpopulair is.

Er zijn nog andere manieren van cyberpesten via webpagina's. Er wordt persoonlijke informatie van het kind bekend gemaakt, men plaatst werkstukken zoals opstellen of opdrachten die veranderd werden en het slachtoffer in diskrediet brengen. Of men plaatst een onschuldig gastenboek op de website waarbij men iedereen de kans geeft alles wat men maar kwijt wil over het slachtoffer te posten.

#### Pesten via chatrooms

In chatrooms is het makkelijk om haatboodschappen te versturen. Je kan anoniem en met een nickname inloggen. Wanneer je anderen uitnodigt om mee te kletsen en ook het pestslachtoffer betreft in de chatdiscussie of een site kent waar een slachtoffer vaak meekletst, kun je naar hartelust pesten zonder je identiteit te moeten kenbaar maken. De meeste chatsites hebben een moderator, die chatters eruit kan gooien, maar die ziet ook niet alles. De enkele keren dat ik zulke chatrooms bezocht was de taal erg grof en werd er amper ingegrepen. Chatrooms laten ook meestal toe dat je met een bepaalde persoon privé gaat. Dit wil zeggen dat je de anderen uit het gesprek uitsluit en met je twee apart gaat chatten. Vaak weet de ander niet wie er aan de andere kant zit en dat kan tot zeer gevaarlijke en uitdagende situaties leiden.

#### Pesten via sociale media zoals Facebook

Facebook is enorm populair bij jongeren en heeft andere sociale media nagenoeg verdrongen. Jongeren misbruiken Facebook om haatberichten of roddels over iemand te verspreiden. Of ze nemen een fictieve account aan van iemand en proberen op geniepige wijze vriend te worden van

het slachtoffer. Het is makkelijk gezegd tegen een slachtoffer om dan de Facebookpagina niet meer te openen : dit hoort bij het sociale leven van jongeren, ze kunnen niet zonder. Wanneer iemand iets beledigend post en alle andere vrienden het lezen, is men diepbeschaamd.

Typisch is ook het voorbeeld van een jaloers meisje dat zich als knappe jongen voordeet. Het slachtoffer is in de waan bevriend te zijn met een knapperd en vertelt daar allerlei geheimen aan. Soms gaat men zelfs zo ver om kledingstukken uit te doen. Maar de pester misbruikt deze ontfutselde geheimen en maakt die op een bepaald moment openbaar bij alle vrienden. Het slachtoffer voelt zich ontzettend beschaamd omwille van de prijsgegeven intimiteiten. Dit heeft in sommige landen al geleid tot zelfmoorden van betrokkenen. De knappe film Cyberbully (ook als Nederlandstalig ondertitelde DVD verkrijgbaar ) die in 2011 gemaakt werd door het TV-netwerk ABC Family behandelt dit thema en is gebaseerd op waar gebeurde feiten van de zelfmoord van Megan Meier.

Sms of telefoon met camera

Het pesten via sms of door het zonder toestemming nemen van compromitterende foto's met GSM is een groeiend pestverschijnsel. De pester stuurt ofwel gênante opmerkingen of scheldwoorden naar zijn bondgenoten, die het bericht op hun beurt verder de wereld insturen en zo oproepen om het slachtoffer te negeren of aan te pakken. Ook naar het slachtoffer worden sms'jes verstuurd waarin hij bedreigd of gechanteerd wordt. Met GSM kunnen sms'jes worden verstuurd zonder dat de oproeper op het scherm wordt getoond. Via bepaalde websites kan je zelfs gratis sms'jes versturen naar eender welke abonnee. Dit laat toe om iemand anoniem met vernederende boodschappen te bestoken.

Let op : niet alle sms'jes die je krijgt komen bijgevolg echt van de persoon die ze verzonden heeft. Ga dus niet te snel het telefoonnummer vormen van wie het sms'je komt en deze persoon onmiddellijk beschuldigen. Het kan best zijn dat het sms'je werd verstuurd vanuit een typische treiterwebsite zoals [www.treitersms.be](http://www.treitersms.be), [www.anoniemmailen.nl](http://www.anoniemmailen.nl), enz.

Verspreiden van gênante filmpjes.

De laatste tijd zijn er smartphones op de markt met ingebouwde videocamera waarmee in goede kwaliteit videofilmpjes mee opgenomen en verstuurd kunnen worden of gedeeld op Facebook. Deze filmpjes kunnen van mobiele telefoon naar mobiele telefoon doorgestuurd worden maar zijn ook afspeelbaar op internet. Het verraderlijke aan deze toestellen is dat de camera aan de buitenkant zit. Jongeren doen alsof ze een gesprek voeren door het toestel langs hun oren te houden, maar in werkelijkheid zijn ze iemand die het niet merkt aan het filmen. Vaak nemen jongeren ook bewust beelden op om iemand te pesten en ziet de persoon dat hij/zij gefilmd wordt. In enkele seconden zijn de beelden echter reeds verzonden en bijvoorbeeld geplaatst op Facebook of Youtube en gaan ze de wereld rond, met heel veel risico's op beschadiging als ze compromitterend zijn. Het is uiteraard ook gevaarlijk als het filmpjes zijn die zonder medeweten van het slachtoffer genomen zijn in kleedkamers of zwembad. Een dikkerdje werd gefilmd toen die zich aan het verkleden was om te gaan zwemmen. Het filmpje ging rond bij al de leerlingen en circuleerde korte tijd later op internet. In de VS zijn voorbeelden bekend waar roepende of schreeuwende leerkrachten in de klas door jongeren gefilmd werden of waar leerkrachten terecht of onterecht een leerling hardhandig straffen.

In Vlaanderen is het filmpje bekend van de leerkracht die een leerling in een emmer met mortel stopte. Het heeft al leerkrachten voor de rechtbank gebracht.

GSM met camera wordt ook misbruikt om pesterijen of andere jongerenmisdrijven te filmen en die dan via internet te verspreiden. In juni 2013 plaatste een moeder een filmpje op Facebook waarin te zien was hoe haar dochter door een ander meisje herhaaldelijk werd geschopt en geslagen. Een klasgenote filmde alles en plaatste het op internet. Drie Duitse jongeren filmde een groepsverkrachting met hun GSM en stuurden de beelden daarna door naar hun vrienden. De jongeren zijn ondertussen opgepakt. De drie waren amper tussen 15 en 18 jaar oud.

Profiel van de dader

Kinderen beginnen met cyberpesten om allerlei redenen. Het kan zijn dat ze indruk willen maken op andere kinderen, het kan ook zijn dat ze niet weten hoe ze op een goede manier contact kunnen leggen met hun leeftijdsgenootjes. Pesters lijken populair in een groep, maar zijn het uiteindelijk niet altijd. Ze dwingen hun populariteit in de groep af door te laten zien hoe sterk ze zijn en wat ze allemaal durven. Via pesten lukt ze dat het makkelijkst: ze krijgen andere kinderen mee bij het te pakken nemen van een slachtoffer. En wie mee doet, loopt minder kans zelf slachtoffer te worden. Pestkoppen komen vaak heel zelfverzekerd over maar in werkelijkheid zijn ze vreselijk bang om door de anderen niet geaccepteerd te worden. Ze nemen het initiatief om de regels te overtreden, verzinnen hoe ze andere kinderen en volwassenen dwars kunnen zitten. Ze zijn er vaak goed in zichzelf 'uit de problemen te praten'. Doorgaans voelen ze zich niet schuldig dat ze pesten, vooral als ze met een groepje zijn. Het slachtoffer zien ze als een stommeling die 'erom vraagt gepest te worden'.

Cyberpesters proberen hun onzekerheid te verbergen door stoer te doen tegenover anderen en kiezen een gemakkelijk slachtoffer uit. Meestal is dit iemand die verlegen is, moeilijk contacten legt of andere hobby's heeft dan de meeste andere kinderen. Elk apart zullen pestkoppen meestal toegeven dat ze pesterijen niet zo onschuldig vinden, maar in groep of verborgen door de anonimiteit van het internet schakelen ze hun persoonlijk geweten uit. Pestkoppen zijn vaak kinderen die nooit geleerd hebben met grenzen om te gaan en gaan zichzelf dus ook geen grenzen opleggen. Ook op andere vlakken kunnen ze zich moeilijk beheersen en men ontdekt vele pestkoppen in criminele feiten zoals pikken, vandalisme, steaming, enz. Pestkoppen handelen meestal in groep. Alleen durven ze vaak niet te doen, wat ze in groep wel durven doen. Vaak hebben kinderen die pesten zelf problemen en zoeken ze een zondebok om zich op af te reageren. Uit onderzoek is namelijk gebleken dat kinderen die zelf gelukkig zijn, niet de behoefte hebben om te pesten. Pesten kan ook het gevolg zijn van verveling. Kinderen die niet weten wat ze in hun vrije tijd moeten doen gaan uit verveling een slachtoffer zoeken om hun tijd te verdoen.

Uit onderzoeken is nog nooit gebleken dat pestkoppen slimmer of dommer zijn dan zondebokken. Het is dus niet juist dat kinderen anderen gaan pesten omdat die slimmer zijn. Wel vermoeden onderzoekers dat pestkoppen heel vaak minder volgzame kinderen zijn. Ze krijgen meer straf dan andere kinderen omdat ze lastiger zijn en zich sterker afzetten tegen de normen of eisen van hun omgeving.

Parry Aftab van de stichting [www.Wiredsafety.org](http://www.Wiredsafety.org) merkt op dat vooral cyberpesters heel sterk onder hormonale invloed staan. Daarom tref je cyberpesters heel vaak aan op de leeftijd tussen 12 en 15

jaar. Cyberpestgedrag heeft vaak een seksuele ondertoon. Op die leeftijd woedt er een storm van hormonen bij pubers.

Emmerechts (1999) noteert dat pesterijen zoals bij cyberpesten hun verklaring niet uitsluitend vinden in de persoonlijkheid van het slachtoffer. Ze zijn geen persoonlijk conflict tussen slachtoffer en pestkop alleen. Pesterijen ontstaan in de structuren waarin mensen zich bevinden. Ze hebben te maken met de heersende mentaliteit, de manier waarop mensen met elkaar omgaan en het sociale weefsel waarbinnen men zich begeeft. Pestkoppen manipuleren. Het slachtoffer raakt verstrikt in een web van insinuaties, ongegronde verwijten, spot, leugens,... Wat het slachtoffer onderneemt om de pesterijen te stoppen, doet er niet toe. Het is de pestkop en zijn omgeving die beslist of het pesten doorgaat of stopt.

In literatuur wordt meestal over gewelddadig gedrag bij jongens gesproken. Meisjes worden verondersteld niet agressief te zijn. De meeste boeken en documentatie omtrent agressie concentreren zich op jongens. Wetenschappers veronderstellen dat jongens agressiever zijn dan meisjes en dan ook veel meer gaan pesten. Wetenschapster Dr. Nikki Crick van de Universiteit van Minnesota concludeert uit haar onderzoek dat meisjes in de vroegere studies zelden agressief werden bevonden omdat de onderzoekers steeds de verkeerde soort agressie bekeken. Meestal ziet men in onderzoek agressie als een vorm van fysiek of agressief verbaal reageren met de bedoeling de ander te kwetsen of pijn te doen. Crick (1995) is ervan overtuigd dat meisjes niet moeten onderdoen voor de jongens maar dat zij een ander soort agressie bezigen, namelijk relationele of sociale agressie. Meisjes zijn wat dat betreft meesteressen in geniepig doen, liegen, treiteren en heimelijk kwetsen. Aangezien relationele agressie zich vooral op de achtergrond en bijgevolg ook meer via digitale wegen gebeurt, maakt dat veel meisjes zich zeer veel bezondigen aan cyberpesten. Meisjes zijn ook veel gevoeliger voor kwetsende woorden, uitsluiting in groep, achterklap en roddels en dat maakt dat cyberpesten onder de vorm van roddels en haatboodschappen meer bij meisjes voorkomt dan bij jongens. Jongens bezondigen zich dan meer in het vervormen van foto's, het aanmaken van brutale beledigende websites, meer seksueel getinte pestpraktijken, zoals het becommentariëren van sletjes, enz.

#### Profiel van het slachtoffer

Vaak denkt men dat vooral zwakkere, weinig weerbare personen slachtoffer zijn van pesten. Of dat het gaat om kinderen die anders zijn dan de rest omdat ze bijvoorbeeld opvallen omdat ze dik zijn, rood haar hebben, niet sportief zijn, acné hebben, te braaf zijn, enz. Soms worden mensen gepest omdat ze juist uitblinken en daardoor jaloezie opwekken bij minder fortunlijke pestkoppen.

Sommige kinderen hebben wel meer kans om gepest te worden dan andere kinderen. Dat kan met hun uiterlijk samenhangen, maar veel vaker heeft het te maken met hun gedrag, hun gevoelens en de manier waarop ze zich uiten, hun anders zijn dan leeftijdsgenoten. Bovendien worden kinderen pas gepest in situaties waarin pesters de kans krijgen om een slachtoffer te pakken te nemen, dus in onveilige situaties. Maar een slachtoffer kan daar niet altijd aan doen, dat hij of zij opvalt. Anders zijn dan de doorsnee jongeren is vaak al voldoende om slachtoffer te worden.

Wie van zich kan afbijten wordt niet gepest, wordt wel eens beweerd. Het klopt (Deboutte & Schelstraete, 2000) dat pestkoppen eerder een slachtoffer kiezen dat niet uitdrukkelijk opkomt voor



zichzelf. Veel kinderen die worden gepest hebben moeite om zichzelf te verdedigen. Ze voelen zich machteloos tegenover de pestkoppen. Vaak zijn ze angstig en onzeker in een groep, zijn ze fysiek ook niet sterk, vallen op door uiterlijk of kledij, ze durven niks te zeggen omdat ze bang zijn om uitgelachen te worden, enz. Deze angst en onzekerheid worden versterkt door het cyberpesten. Pesters hebben snel in de gaten welke kinderen gemakkelijk te pesten zijn, bijvoorbeeld omdat ze snel beginnen huilen.

Jongeren die in het echte leven gepest worden, lopen een groter risico om ook slachtoffer te worden van online pesten. Online pesten kan de schadelijke gevolgen van pesten in het echte leven ook versterken. Jongeren die zowel in het echt als online gepest worden zijn somberder, eenzamer en hebben een negatiever zelfbeeld dan jongeren die alleen online of alleen in het echt gepest worden.

### Meelopers

De meeste kinderen zijn niet direct betrokken bij pesten. Sommigen kijken alleen toe, anderen doen af en toe mee. Dit zijn de meelopers. Er zijn kinderen die niet merken dat er gepest wordt of ze willen het niet weten. Doordat meelopers mee pesten met een groep voelen ze zich niet zo erg verantwoordelijk voor de gevolgen voor degene die gepest wordt.

Hoewel deze kinderen geen actieve rol spelen bij het pesten, zijn zij heel erg medebepalend voor het voortduren van het pesten. De cyberpeste kinderen voelen zich gesterkt door de instemming van de toeschouwers die de Facebook, internetpagina's of sms berichten volgen. Doordat zij de gepeste kinderen niet steunen of de pester stoppen, kunnen de pesters vrijelijk hun gang gaan. Vaak versterken zij het succes van de pestende kinderen door op een afstandje toe te kijken en mee te lachen. Als andere kinderen het gepeste kind te hulp komen of tegen de pester zeggen dat hij moet ophouden, verandert de situatie aanzienlijk. Het pesten wordt dan minder vanzelfsprekend. Meelopers zijn vaak bang om zelf slachtoffer te worden van pesten. Als ze het zouden opnemen voor het slachtoffer, lopen ze de kans zelf gepest te worden. Onderzoek heeft aangetoond dat het sensibiliseren van de meelopers een heel krachtig effect kan hebben in het stoppen van cyberpesten. Als zij het signaal aan de cyberpester geven dat ze niet opgezet zijn met het pesten van een medeleerling, stopt het cyberpesten vrij snel.

Typisch voor echte cyberpesters is dat ze ook vaak anderen inschakelen om het vuile werk te doen. 'Cyberpesten by proxy' of 'derdepartij cyberpesten' noemt men dit. Pestkoppen doen dit omdat ze door hun herhaaldelijk pestgedrag of oncorrect internetgedrag vanwege internetproviders of forummoderators opmerkingen gekregen hebben of geschorst werden in chatforums. Door het cyberpestgedrag over velen te verspreiden vallen de pestboodschappen gericht aan één persoon niet zo op. Wanneer het slachtoffer dan boos begint te reageren en begint terug te pesten, valt dit meteen op bij providers of forumbeheerders en wordt juist het slachtoffer uitgesloten.

### Gevolgen van cyberpesten voor gepeste en pestkop

Vaak trekken alleen de meest dramatische incidenten van pesten en cyberpesten de aandacht van ouders en begeleiders. We denken daarbij aan jongeren die op school leerlingen neerschieten na maandenlang gepest geweest te zijn of bij zelfmoord van kinderen of tieners. Alleen bij ernstige gevallen van cyberpesten bijvoorbeeld bij doodsb bedreigingen of bij het verspreiden van compromitterend fotomateriaal zien begeleiders pas de ernst van de situatie in. We mogen echter niet vergeten dat elke situatie van cyberpesten, ook de minder dramatische zoals het verspreiden

van roddels of het verzenden van gemene boodschappen via e-mail of sms kwetsend kunnen zijn voor kinderen en het zelfvertrouwen van kinderen kunnen ondermijnen. Kinderen die van kleinsaf aan vaak gepest werden ondervinden daar hun hele leven lang moeilijkheden door: het gaat van schoolse problemen tot interpersoonlijke en relationele problemen en psychologische stresstoestanden. Het moet een onderliggende reactie van ouders en leerkrachten zijn dat ze elke vorm van pesten hoe minimaal ook zeer ernstig moeten nemen en er alles aan moeten doen om het pestgedrag te verminderen.

Hoe als hulpverlener helpen bij kinderen die gecyberpest worden

Er bestaan veel misverstanden over pesterijen en hun slachtoffers. Slachtoffers krijgen vaak te horen dat ze van zich moeten afbijten, dat ze niet weerbaar genoeg zijn. Of juist te agressief reageren. De waarheid is dat iedereen kan gepest worden, schrijft Emmerechts (1999). Geloven dat het alleen maar bepaalde types overkomt, geeft een vals veilig gevoel. Slachtoffers krijgen impliciet of expliciet de boodschap dat niet de pestkop maar zichzelf hun houding en gedrag moeten veranderen, dat bijgevolg niet de pestkop maar zichzelf schuld hebben aan de situatie. Daardoor worden ze nog meer in het nauw gedreven.

Parry Aftab, stichter van [www.wiredsafe.com](http://www.wiredsafe.com), ontdekte in zijn contacten met jongeren dat er niet veel nodig is om een cyberpester te worden. Boosheid omwille van één vervelende e-mail kan al voldoende zijn om een online pestkop geboren te laten worden en een cyberoorlog te ontketenen. Soms is de meest effectieve manier om het stoppen, het gewoon negeren en doen alsof men het niet gezien heeft, merkte Aftab op. De meeste cyberpesters wachten op een reactie of hopen aan het slachtoffer te zien dat die onder het pestgedrag lijdt. Ze willen hun slachtoffer zien wenen, zweten, angst hebben, ... Kinderen tussen 9 en 14 jaar kunnen dit echter zeer moeilijk, vooral omdat ze meestal niet door één persoon, maar door een groep gepest worden, waarbij er één persoon is die meestal de aanstoker is. Het cyberpesten escaleert dan meestal heel snel. Elke pestboodschap wordt erger dan de vorige. Op die leeftijd kunnen ze ook veel moeilijker kwetsende boodschappen relativeren en ze trekken zich deze dingen ook veel erger aan omdat het behoren tot een sociaal netwerk juist zo belangrijk is in deze jaren. Uitgesloten worden, er niet bij horen is voor hen soms even erg als een pak slaag krijgen.

Tips tegen cyberpesten

Op alle mogelijke manieren proberen we kinderen op het internet te beschermen tegen volwassenen met oneerbare bedoelingen maar we vergeten vaak dat we kinderen ook soms moeten beschermen tegen andere kinderen. Voor veel kinderen is online pesten een deel van het alledaagse leven geworden. Scholen moeien zich niet met de problematiek omdat ze oordelen dat dit tot het privé leven behoort. Ouders denken dat hun kinderen oud en verstandig genoeg zijn om te weten wat ze op computers doen en dikwijls hebben ze er zelf te weinig kennis van om gepast te kunnen ingrijpen. Kinderen worden niet graag bespied op de dingen die ze in hun vrije tijd doen maar daardoor zien de ouders dikwijls niet de processen die zich allemaal online afspelen.

Als leerkracht dien je op de eerste plaats te luisteren naar het verhaal van het slachtoffer. Slachtoffers van pesterijen moeten ergens terecht kunnen met hun probleem en het gevoel ervaren dat ze begrepen worden en de verzekering krijgen dat er naar een oplossing wordt gezocht. Vertel

niet dat het snel opgelost zal zijn, maar geef wel moed en steun en beloof dat je al het mogelijke zult doen om het cyberpesten te helpen stoppen. Geef het slachtoffer tips hoe bewijzen te verzamelen en te achterhalen wie de cyberpestkoppen zijn zoals filmpjes en foto's op de computer bewaren, opnamen te maken met screen recording of schermafdrucken met Print Screen. Raad het slachtoffer aan niet te reageren en te doen alsof men het pesten niet merkt of dat het hen niets deert. Het slachtoffer moet vooral niet de schuld bij zichzelf gaan zoeken en niet beschaamd zijn dat men gepest wordt. Ze mogen vooral niet terug gaan cyberpesten want dat maakt het allemaal nog erger. Het verdient aanbeveling ook CLB in te schakelen en ouders te informeren.

Indien je hulp wil bieden moet je eerst en vooral genoeg informatie over het probleem trachten in te zamelen : wie pest wie en hoe lang, wat is de reden, wat is er gebeurd, wie is er allemaal betrokken, enz. Als je weet waarom iemand wordt gepest, wat de drijfveren van de pestkop zijn, kun je proberen de reden voor het pesten of gepest worden weg te halen. Zeker als de pester voordelen haalt uit het pesten, kan je trachten deze voordelen weg te halen, bijvoorbeeld de macht die de pester haalt uit zijn pestgedrag. Beter nog is te zoeken naar andere wegen waarbij de pester op een positieve manier aan die voordelen kan geraken. Als er sprake is van een pestgroep, tracht dan zoveel mogelijk de leden uit elkaar te halen en vooral ze afzonderlijk aan te spreken. In groep voelt men zich sterker en wordt er niet graag toegegeven dat men fout is.

Digitale pesterijen moeten bespreekbaar gemaakt worden, want velen reageren er niet tegen uit angst om op dezelfde manier behandeld te worden of omdat ze niet weten wat ze ertegen kunnen doen.

Bij voorkeur kan je als leerkracht zoveel mogelijk bemiddelen en niet te snel veroordelen. Het risico is immers dat als de leerkracht de pestkop gaat veroordelen of straffen, dit zich achteraf nog erger wreekt naar het slachtoffer toe. Het goede voorbeeld geven en positief gedrag belonen levert meer resultaten op dan alles op zijn beloop te laten en autoritair op te treden. Straffen op zich brengt de pester niet tot een ander inzicht. In heel wat scholen heeft men ervaring met de No Blame aanpak en met Hergo (herstelgericht werken).

Uiteraard moet de aanpak van cyberpesten en pesten in het algemeen op een duidelijke manier in een schoolreglement omschreven worden. Vooral van belang is duidelijk aan te geven wat men niet tolereert zoals bijvoorbeeld met GSM filmen op school of het verspreiden van haat via Facebook. Nogal wat scholen passen het schoolreglement pas aan als er zich ernstige feiten hebben voorgedaan, maar dan is het te laat.

Tussen leerkrachten moeten goede afspraken gemaakt worden dat niet alleen iedereen cyberpestgedrag sanctioneert maar ook op dezelfde strenge manier omgaat met cyberpesten.

De pester is gekend.

1. Maak duidelijk dat jij/de school dat pestgedrag niet accepteert.
2. Praat met de pester. Probeer samen zicht te krijgen op de diepere beweegredenen.
3. Speel in op zijn inlevingsvermogen («Hoe zou jij reageren mocht dit jou overkomen?» «Zou je wat hier staat ook 'in real life' durven zeggen?»).
4. De meeste leerlingen zijn erg gevoelig voor die inleving en begrijpen achteraf wel dat cyberpesten niet kan. Maar sommigen ook niet («Het kan me niet schelen wat met die ander gebeurt»). Ze blijven de feiten minimaliseren. Die jongeren hebben vaak zelf een probleem en vragen extra begeleiding via de leerlingenbegeleiding op school, CLB, externe hulp....

5. Stel een mogelijke sanctie zo lang mogelijk uit. Doe een beroep op het verantwoordelijkheidsgevoel en het gezond verstand van de cyberpester. Vraag hem wel op te houden met zijn pestgedrag en mogelijke sites, berichten enz. te verwijderen. Laat hem of haar zijn excuses aanbieden. Vaak volstaat dit al voor diegene die gepest werd.
6. Verwittig de ouders van de leerling bij ernstige vormen van cyberpesten.
7. Praat erover in de klas, zeker als andere leerlingen in het spel zijn. Je kan kiezen voor de 'no blame'-aanpak, de klasthermometer of een andere veilige gespreksvorm. Dezelfde manier van werken kan je aan ouders van een pester aanraden.
8. Spreek regels af over hoe je met elkaar omgaat op internet  
Niet schelden, niet terugschelden, niet hacken, geen virussen versturen, elkaar niet laten schrikken, niet roddelen, elkaar niet filmen zonder toestemming,enz.
9. Stel een vertrouwenspersoon aan die vertrouwd is met cyberpesten. Dit kan bijvoorbeeld een groene leerkracht zijn. Kinderen en ouders moeten bij iemand kunnen aankloppen die kennis van zaken heeft en – door de grootst mogelijke zorgvuldigheid in acht te nemen -- kan helpen.

De pester is niet gekend

1. Wat doe je zeker niet? Jezelf opstellen als machteloos («Wat kunnen wij daar nu aan doen?» «Wat buiten de school en op internet gebeurt, is toch onze zaak niet?»).
2. Zorg voor een positief klas- en schoolklimaat: in een sfeer die vertrouwen en degelijkheid uitstraalt, zijn er minder conflicten en kaarten leerlingen gemakkelijker een probleem aan. Het versterkt ook de draagkracht van het team.
3. Heb aandacht voor hoe leerlingen (en leerkrachten) omgaan binnen de klas- of lesgroepen. Neem hun sociaal functioneren mee op in (zelf)evaluaties en klasbesprekingen.
4. Zorg voor een laagdrempelig meldpunt op school waar leerlingen en ouders terecht kunnen met hun vragen en problemen en dus ook cyberpestklachten. Communiceer daar ook duidelijk over.
5. Zorg dat er genoeg expertise is op school inzake cyberpesten. Er zijn heel wat tips en tricks om de daders toch op te sporen bijvoorbeeld via het achterhalen van het IP-adres. Bij heel wat providers en sociale netwerken kun je vragen dat de info verwijderd wordt. Bij Youtube en Facebook zijn knopjes met melding 'ongepast' voorzien en ervaring met slachtoffers heeft geleerd dat daar meestal vrij snel en adequaat op wordt gereageerd, zeker als de vraag van scholen komt. In de meeste gevallen moet men de cyberpester zoeken in de naaste omgeving van het slachtoffer. Praktisch bijna altijd komen de daders uit de omgeving van leeftijdsgenoten op school of direct sociaal netwerk van de jongeren. Je moet bijgevolg nooit ver gaan zoeken naar daders of bij het aanspreken van de ganse klas heeft de dader de boodschap meestal ook wel gehoord.
6. In geval dat er strafbaar materiaal werd verspreid waarbij de eerbaarheid werd aangetast, zoals naaktfoto's of compromitterende gegevens die zonder toestemming verkregen werden, moet klacht neergelegd worden tegen onbekenden bij de lokale politie. Er is een online meldpunt [www.e-cops.be](http://www.e-cops.be), maar dat blijkt niet te functioneren en bij cyberpesten zonder dat de eerbaarheid werd aangetast, krijgt men zelfs niet eens een antwoord, heeft ervaring met slachtoffers geleerd. De dienst is onderbemand en houdt zich enkel bezig met cybercriminaliteit, witwassen en zedendelicten zoals pedofilie. De lokale politie moet daarentegen op zijn minst een onderzoek instellen. Als je vermoedt dat een cyberpester zich in de klas bevindt, kan het soms al volstaan met te melden dat bij de politie klacht werd neergelegd om het cyberpesten te doen stoppen. Baat het niet, dan schaadt het evenmin door zelfs gewoon een beetje te bluffen als er niet echt een klacht werd neergelegd of er door de politie niets wordt ondernomen.

7. Maak goede afspraken over gsm- en computergebruik tijdens de lessen. Zorg dat er bij elke schoolcomputer een logboek ligt dat elke gebruiker invult of voor een goed inlogstelsel met inlognummers. Zo weet men op elk moment wie achter welke computer zit. Cyberpesten gebeurt immers soms ook van op schoolcomputers.
8. Probeer pesters en slachtoffers actief te betrekken bij het antipestbeleid. Laat ze in plaats van 'deskundigen' een bijeenkomst organiseren waarin ze laten zien wat de mogelijkheden van het internet zijn en hoe je kunt cyberpesten en hoe men zich moet beschermen. Laat leerlingen bijvoorbeeld zelf uitleggen hoe ze een profiel op Facebook kunnen beveiligen en hoe ze kunnen melden als er sprake is van cyberpesten. Jongeren die op die manier op hun kennis aangesproken worden, gaan zelf minder tot pesten over.
9. Bekijk welke foto's je op de schoolwebsite plaatst (geen close-ups bv.) en vraag expliciete toestemming aan de ouders en/of leerlingen.
10. Soms is de identiteit van de dader te achterhalen door uit te zoeken van welke computer het bericht is verzonden. Als het op school is gebeurd, kan de leerkracht nagaan wanneer het bericht is verstuurd en welke klas op dat moment gebruik maakte van de computer. De stijl van het bericht en eventuele taalfouten kunnen de dader verraden. De dader kan wellicht ook worden gevonden door in de klas te praten over wat er is gebeurd.
11. De school heeft een anti-(cyber)pest-beleid nodig. Dit is een document waarin niet alleen is opgenomen hoe de school moet omgaan met pesten op het schoolplein en in de klas maar ook met pesten via internet. Dat werkt namelijk ook door in de klas. Leerlingen moeten duidelijk weten via het schoolreglement wat de gevolgen zijn als ze zich tot cyberpesten verlagen.
12. Preventie tegen (cyber)pesten is niet enkel een eenmalige schoolactiviteit organiseren rond gevolgen van pesten of een anti-cyberpestfilm tonen. Het moet verweven zitten in een algemene sfeer van werken aan welbevinden en het ontwikkelen van een goed leer- en leefklimaat op school. Leerlingen moeten continu beseffen dat (cyber)pestgedrag niet alleen gesanctioneerd zal worden, maar dat het dramatische gevolgen kan hebben voor het slachtoffer, veel meer dan ze zouden vermoeden als ze het alleen maar als een spel zagen. Plaats jongeren voor hun verantwoordelijkheid voor eigen gedrag.
12. Leraren moeten tijdens inservice-trainingen bijscholing tegen (cyber)pesten volgen zodat ze dit verschijnsel gemakkelijker herkennen en het de kop kunnen indrukken. Op lerarenopleidingen moeten aankomende leerkrachten geïnformeerd worden over pesten in het algemeen en cyberpesten in het bijzonder.

Op de website [www.cyberpesten.be](http://www.cyberpesten.be) vind je massa's achtergrondinformatie rond cyberpesten en de gevolgen voor dader en slachtoffer. Onderzoek en onderzoeksrapporten rond cyberpesten worden samengevat evenals educatief materiaal. Je treft er folders aan die bij jongeren gebruikt kunnen worden, spelen en oefeningen, een uitgewerkt lesplan van Child Focus, enz. Verder staan er heel wat tips en tricks omtrent hoe cyberpesten op te sporen via headers, IP-adressen en bepaalde websites. Tenslotte is er nog heel wat informatie rond het beveiligen van profielen in Facebook, Gmail, enz. en wat te doen bij betrokken websites om klacht in te dienen in geval van cyberpestsituaties op school. Ook heel wat links naar andere websites en literatuurlijsten zijn er beschikbaar.

Gerard Gielen

Pedagoog-seksuoloog. Lector Katholieke Hogeschool Limburg, dept sociaal-agogisch werk. Lector lerarenopleiding SLO in CVO HIK Geel. Initiatiefnemer van de website [www.cyberpesten.be](http://www.cyberpesten.be)

## Literatuurlijst

- Aftab, Parry. Internet Superheroes, <http://www.internetsuperheroes.org>; Geraadpleegd op internet 14 April 2005.
- Aftab, Parry. WiredKds.org <http://www.wiredkids.org>; Geraadpleegd op internet 14 April 2005.
- Aftab, Parry.(2005) Netbullies, available at <http://www.netbullies.com>; Geraadpleegd op internet 15 April 2005.
- Belsey, Bill [www.cyberbullying.org](http://www.cyberbullying.org), Always on? Always Aware!" <http://www.cyberbullying.ca>; Geraadpleegd op internet 14 April 2005.
- Belsey, Bill. "What is Cyberbullying," [http://www.cyberbullying.org/pdf/Cyberbullying\\_Information.pdf](http://www.cyberbullying.org/pdf/Cyberbullying_Information.pdf); Geraadpleegd op internet 14 April 2005.
- Crick, N. R. (1996). The role of overt aggression, relational aggression, and prosocial behavior in the prediction of children's future social adjustment. *Child Development*, 67, 2317-2327.
- Crick, N. R., & Grotpeter, J.K. (1995). Relational aggression, gender, and social-psychological adjustment. *Child Development*, 66, 710-722.
- Cyberpesten. De eerste lijn. Geraadpleegd op internet 23/03/2006 <http://www.klasse.be/archieven/archieven.taf?actie=detail&nr=12130>
- Cyberbully.(2011)Film. <http://www.moviemeter.nl/film/78211/info/filtered/>
- Filmbespreking. Geraadpleegd 13/03/2013
- Deboutte, G.& Schelstraete, I., Pesten, wat is het, wat doe je eraan. Mechelen, Bakermat uitgevers.2000, 88pp
- Emmerechts, S., Pesten. Wat doen we eraan ? Op school, op het werk, thuis en in relaties. Antwerpen, Standaard Uitgeverij, Icarus, 1999, 278 blz.
- van der Meer, B. (1993), Kinderen en pesten. Utrecht/Antwerpen, Kosmos,Z&K Uitgevers. 111 pp
- Van den Bolt, N. (1996) Verschillen jongens en meisjes omtrent pesten. <http://www.tegenpesten.nl>
- Vandebosch, Heidi ; Van Cleemput, Katrien, Mortelmans, Dimitri & Walrave, Michel (2006) Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen. Studie in opdracht van het viWTA. Brussel. 210 p. [http://www.viwta.be/content/nl/doc\\_Rapporten.cfm](http://www.viwta.be/content/nl/doc_Rapporten.cfm).